

Resan februarari '91

Resan februari 1991

Resans första dag har utmärkts av såväl tur som otur. Som medpassagerare till Köpenhamn hade jag en ung dam som via Moskva skulle resa till Zambia i mörkaste Afrika för att arbeta där i tre månader i olika utbildnings- och utvecklingsprojekt framför allt inom skolan. Hon var mycket medtagen av ett antal tunga vaccinerings- och hon hade en svår värld framför sig att bemöta: i Zambia lider 60-70% av befolkningen av Aids.

På stationsrestaurangen i Köpenhamn hann jag precis få en måltid innan köket stängde klockan nio på kvällen, och vilken måltid! Men sedan hopade sig bekymren: på söndag är det inte säkert att det går några tåg från Hamburg till Köln på morgonen. Följaktligen riskerar jag att bli mycket försenad på vägen till Paris, varför de som väntar på mig där kan bli allvarligt oroliga. Det är bara att hoppas på att man i alla fall på något sätt hinner till Köln i tid på morgonen.

På tåget från Köpenhamn blev vi tre män i en kupé av vilka en var dödfull och dessutom hade en extra flaska med sig för att detta tillstånd icke skulle avtrubbas. Det var omöjligt att förstå vilket språk han talade. När konduktören kom in hade den dödfulle ingen biljett, så han fick stiga av mitt i natten mitt i Danmark. Ingen blev någonsin klok på vart han skulle, och det blev en kall natt, även i tåget, ty värmesystemet i vår vagn fungerade inte. Man fick hela natten leva på hoppet att det någon gång skulle börja fungera, vilket det aldrig gjorde, medan man oavbrutet vickade på de frusna fötterna.

Att sitta en lördagskväll på Köpenhamns Centralstations enda öppna nattcafé är inte precis något nöje, där den enda disciplin som förekommer utgörs av skrikig skvalmusik som i hög grad påverkar nattklienteletts nerver i dämpande grad, vilket de dock är ganska okänsliga för, miljöskadade som de alla är. Men ännu värre är det att hamna i Hamburgs centralstation klockan sex på morgonen medan den är under ombyggnad. Ingenting fungerar, allt är stängt, ingen värme finns, och om det då är kallt är man fullkomligt prisgiven. Den här gången var det mycket kallt, och man var hänvisad till att vänta i två timmar på första Köln-tåg, då förbindelserna mellan Hamburg och Paris inte fungerar på en söndag. För att komma till Paris från Hamburg på en söndag måste man ta tre olika tåg och dessutom vänta en timme i Bryssel.

Emellertid förblir Belgien alltid lika humant och trivsamt, och det är trots allt ett nöje att få äran att nödgas sitta och vänta på tåg just där.

I Paris konstaterades en förlamande kyla, och på de stillastående fontänerna i Luxembourgträdgården konstaterades is. Ännu kallare var det dock i Chartres, vars stationstolett ej kan rekommenderas: där finns varken dasspapper eller värme. Katedralen lär dock vara den vackraste i världen med dess förtrollande glasmålningsmirakler, som förvandlar den invändigt mörka katedralen till ett underverk av ljus under dagstid. En lika oförglömlig upplevelse var intrycket av Leonardo da Vincis grav i Chapelle St. Hubert vid slottet Amboise vid Loire i all sin enkla värdighet. Graven är den enda prydnaden i hela kapellet, och det är ingenting märkvärdigt med den. Inte ens hans namn utmärker den.

Vid återkomsten till Paris efter sådana utflykter gör sig Paris dåliga luft sig pinsamt påmind: det är som att komma ner i en kolgruva. Det avgasproblem som alla världens bilar vållar förblir världens största miljöproblem, vilket förr eller senare måste lösas på bilarnas bekostnad. Till och med mitt skägg smakar mycket illa efter en dag i Paris på grund av alla spyor i luften som sätter sig i det.

Från avgasernas Paris till vårens Provence och "*Château Folie*", min 87-årige värds residens, ett bisarrt original väl värd samma namn som Provences sista kung, den trubadursvärmande kung René, som alltid bar en blomstergirland på huvudet. Min värd hade arbetat 40 år i Algeriet (1922-62) och därifrån samlat med sig hela sin

extravaganta bisarra orientalisk-afrikanska heminredning, som var som ett mellanting mellan ett ostindiskt museum och en exotisk bordell - hans hus var alltid fullt av gäster. Enbart positiva erfarenheter hade jag inte av detta ställe, som en aning färgades av den rådande undergångsstämningen längs Rivieran, där det ena hotellet efter det andra måste stänga och där turisternas frånvaro till följd av fruktan för Golfkrigets konsekvenser och terrorhot innebär en ekonomisk katastrof för hela Rivieran. Turismen är Rivierans enda industri och nästan enda levebröd, den berömda Cannes-karnevalen måste detta år inställas, och dessutom var en hård vinter och nosade på mina hälar: varje dag blev kallare, och köldtemperaturer på uppåt minus 10 grader paralyserade nu hela Frankrike utom denna kust.

Min värd hade som ung varit en ganska långt kommen pianist, han kunde uppträda som solist i exempelvis Rachmaninovs andra pianokonsert, men så gifte han sig, och hans fru orkade inte med att han övade dagligen, varför den ådran tyvärr tilläts torka in. De hade en son som dog vid nio års ålder (av en blindtarmsinflammation), och hans fru dog under 60-talet. Sedan dess har han haft denna ganska extravaganta livsföring, som om han efter 60 år ville ta igen det konstnärsliv som han aldrig fick ta ut ordentligt som ung, med ständigt vänner omkring sig inbjudna från hela världen, som fritt fick bo hos honom så länge de ville, medan han såg ett nöje i att sköta om dem på bästa sätt. Själv fick jag ett eget rum och två måltider dagligen utom kaffe på morgonen och te på eftermiddagen, och i den kopp som jag fick dricka ur stod det på insidan: "*To a very important person.*" Han sade konsekvent "Ni" till mig, och han fann ett nöje i att diskutera musik och historia med mig, ett nöje som han tydligen inte kunde dela med sina andra tillfälliga gäster.

Den intressantaste av dessa var en 30-årig portugis som talade den bästa och klaraste franska jag har hört. Han var ytterst munvig och hade en för franska förhållanden ytterst sällsynt humor, han påstod sig ha nio planeter i Tvillingarna, vilket jag inte tror att man kan ha, om man så är född den 18 juni 1960, men kanske åtta. Hans ascendent i Stenbocken gav dock en kanske välbehövlig stadga åt hans mycket sprudlande karaktär.

Målaren Fragonard föddes och dog i Grasse, men annars har denna stad inte mycket att skryta med utom en utomordentligt fin utsikt mot Cannes och Antibes vid havet 15 kilometer rakt söderut. På fredagskvällen tog varmvattnet slut, det återkom inte, så det var bäst att fortsätta resan på lördagen efter tre nätter hos denne mycket gamle men ytterst vitale levnadskonstnär som vid 87 år var lika klar i hjärnan och lika spänstig i lederna som en 50-åring. Vid ett tillfälle insisterade han till och med på att få bära mitt tunga bagage och gjorde det verkligen. Hans utseende var någonting mellan Artur Rubinstein och Rossano Brazzi. Hans ansikte var som en predikan och som en önskedröm för en konstnär att få avbilda.

Bittra dagar i Rom.

Jag var en idiot som inte stannade åtminstone en dag längre i Grasse trots kölden, ty i Rom väntade mig ingenting gott utan bara umbäranden och kaos. Rom är en trött världsstad och en mänsklig avgrund. Ändå förblir den historiens huvudstad, men detta är blott en plågsam belastning. Romarna har lidit av dålig moral ända sedan Augustus tidevarv, och än idag dominerar denna dåliga moral hela staden genom anarkistiskt klottrande över hela staden med obscena fraser och bilder och destruktiva extremistiska politiska slagord.

Min värd visste att jag skulle komma men hade ändå inte ens städat. Han har en fin trerumslägenhet i ett bättre kvarter av Rom, men denna lägenhet är fullständigt förslummad och försummad av honom. Han har aldrig satt den i ordning, och där är inte ett spår av hemtrevlighet. Varmvattenberedaren fungerar inte, den sista dagen

fungerade inte heller elektriciteten, men det värsta av allt var hans forcerande av min s.k. konsert.

Det var därför jag kom till Rom, för att tillmötesgå hans önskemål om att jag skulle ge en konsert där. När jag kom till Rom visade det sig att han inte hade gjort något, och han föreslog att jag själv skulle göra all reklam för min konsert medan jag var där. Under sådana omständigheter ville jag inte ge någon konsert, dessutom var pianot hos Skandinaviska Föreningen föga tillfredsställande, men han förbjöd mig att backa ur. Ej heller gavs det möjlighet till nödvändiga förberedelser, och först när jag äntligen gått med på att trots allt ge en liten konsert meddelade han mig att han först efter mitt beslut att inte backa ur hade lyckats övertala presidenten för Skandinavisk Förening att ge tillåtelse till konserten. Då hade det varit bättre om min värd låtit mig backa ur.

Inte heller kom det någon publik till "konserten", fastän min värd ringt ett 40-tal telefonsamtal för att göra reklam. Dessutom avbröts "konserten" av att en mängd folk kom in, som senare skulle hålla ett årsmöte i lokalen, och som inspirerades av musiken gjorde sitt bästa för att överrösta den med prat. Det var bara att avbryta "konserten" efter 20-25 minuter, och därmed var mina romerska lidanden för musikens skull över, och jag ger nog ingen konsert där igen.

I Grasse var de musikaliska omständigheterna idealiska. Jag var gäst hos en gammal musiker som själv förstod musik, och jag behövde bara spela för hans egna närmaste vänner och gäster som en god vän till dem. I Rom uppträdde min värd som en hänsynslös impresario som ville tvinga alla sina vänner till att komma och lyssna på mig, bara för att jag var "en så stor och berömd pianist", och resultatet blev sämre än noll. Det var tacksamt att få spela privat för hans svenska väninna, som förstod mig bättre än han, medan det sedan var olidligt att spela privat för hans italienska väninna, en ung musikstuderande, emedan hon tack vare hans överdrifter redan satt mig på en piedestal utan att ens ha sett mig och ännu mindre hört mig.

Kort sagt, jag spelar gärna intimt för vänner som bara betraktar mig som en vän, men jag anförtror mig aldrig mer åt en publik som jag inte känner.

Den största upplevelsen i Rom blev ett besök på den protestantiska kyrkogården, där förutom Shelleys anspråkslösa och Goethes sons hemska grav man även finner kanske världens mest gripande gravsten, den som utan att nämna hans namn utmärker John Keats' sista viloplats: "*Here lieth a poet whose name was writ in water.*" ("Här vilar en skald vars namn var skrivet på vattnet.") Och han var världens underbaraste diktarbegåvning på sin tid och dog endast 25 år gammal. En mera vemodig och bitter gravsten med en mera hjärtslitande klagan över ett oförtjänt olyckligt öde finns väl knappast i världen.

Lyckliga dagar i Palermo.

Det sicilianska återseendet blev överväldigande. I gryningen gick färjan över Messinasundet, och medan morgonen gradvis ljusnade visade sig samtliga sicilianska berg vara täckta med snö. Vädret var ungefär som nordiskt sommarväder när det är som sämst, men gradvis ljusnade morgonen allt mer, och Sicilien visade sig vara täckt av vårgrönska. Mandelträden blommade, citronerna och apelsinerna var redan mogna, och de mörka molnen skingrades allt mera. Snart var snön borta från bergen. Våren hade besekrat vintern.

Mitt mottagande i Palermo blev lika överväldigande. Min faders gode vän tog emot mig som en son, och samma afton tog han mig med ut på en märklig bankirmiddag. Han var själv banktjänsteman, och utom jag deltog fyra andra bankirer i denna bankett. En av deltagarna var pensionerad och hade ställt till med middagen, som var som en värre julmiddag med fem olika rätter och outtömliga vinresurser. Festligast av deltagarna var en fet stofil som föredrog rent lantlig mat och hela tiden kritiserade maten medan han åt mer än alla de andra och slutligen parkerade sig i husets

gungfåtölj, en märklig konstruktion med uppfällbar fotapall. Kvällens intressantaste konversationsämne blev den logiska hypotesen, att man egentligen borde börja livet som pensionerad mellan 20 och 40 år, medan man skaffade sig all sin utbildning, för att sedan vara nog förberedd för att anförtros högsta möjliga ansvarspositioner och sedan undan för undan depromoveras bit för bit i takt med ens egen prestationsnivå för att aldrig egentligen behöva bli pensionerad mera.

Att min värd genast den första kvällen av vår bekantskap tog mig ut på en sådan intim och överdådig bankirtillställning måste betecknas som högsta möjliga betyg för hans värdskap, generositet och förtroende för sin gäst. Genast var alla såren från Rom läkta.

Därmed var det sicilianska överflödets godhet endast inledd. Nästan genast var jag accepterad som en medlem av denna familj, som inte var liten. Min värd var endast god vän och inneboende hos familjen, vars överhuvudspar hade fyra barn, av vilka jag genast fick lära känna två och alla deras barn. Den äldre systemen var gift med en konstnär och fick jag oerhört god kontakt med: vi kunde sitta uppe hur länge som helst om kvällarna och bara prata. Hennes bror var konstnär och något av ett geni. Han visste allt om Palermos historia och alla dess konstverk och i detalj hur de var utförda, och mitt umgänge med honom blev lika intensivt som med systemen. Hans fru var en helt blond skönhet med tre exemplariska barn, en djupt mörk och oemotståndlig skönhet till storasyster, en helt blond yngre bror och ytterligare ett äldsta syskon, som inte längre bodde hemma.

Men vem var då min värd, denne gamle ungar, bankir i Sicilianska Bankens huvudkontor i Palermo, som drog vilt främmande främlingar med sig ut på märkliga bankirbanketter med endast genialiska ungar som deltagare? Han var adopterad av min värdfamilj, och det var i själva verket han som tog hand om och skötte om hela familjen. Ingen var så god mot alla barnbarnen som han, han stod på bättre fot med alla familjens enskilda medlemmar än vad dessa gjorde med varandra, han var därtill en ytterst effektiv och plikttrogen tjänsteman med kloka vanor som alltid åt mindre än alla de andra i familjen fastän han hade den bästa aptiten, och jag har aldrig sett någon man röra sig så ledigt som han. När han gick fick man springa i kapp med honom för att hinna med, och allt praktiskt nödvändiggöra utträttade han med en ledighet och smidighet utan motstycke. Dessutom hade han humor, han tog ytterst väl hand om mig som sin gäst, hans uppmärksamhet och tjänstvillighet var nästan överväldigande i sin artighet, men likväl, fastän han var världens öppnaste mänska, fick man inte veta något om honom. Hade han själv haft familj? Hade han inga egna syskon? Vad drev honom till denna kroniska självutplåning? Och lägg därtill världens mest klassiska grekiska näsa och en örnblick som ibland var lika intensivt forskande som greve Draculas. Det fanns mycket i denne man som alltid kommer att förbli okänt.

Efter några dagars umgänge och forskningar i Palermo med dess underbara människor och omgivning var dock en sak helt klar för mig: Maffian hör gårdagen till. Min värd själv skrattade åt den som åt ett löjligt otidsenligt gyckelspel. Den har spelat ut sin roll och har blivit historia, och därmed punkt. Visserligen ger den ännu yttringar ifrån sig, men dessa är bara att ignorera såsom krampryckningar från en politisk anakronism som överlevt sig själv med 170 år: Maffian behövdes 1820 som vapen mot spanskt förtryck, men sedan dess har den vilat på sina lagrar och överlevt bara genom sina egna legender. Maffian är döende om inte redan död. Vad kommer att komma i stället? De förtryckta sicilianerna, Italiens mest underutvecklade, oskolade och vidskepliga folk, består inte längre huvudsakligen av analfabeter, utan de har lärt sig skriva, och idag är det huvudsakligen sicilianerna som sköter hela det italienska samhället genom regering, poliskår, medicinalstyrelse, skolstyrelse, med mera, m.m. Ge en sicilianare luft under vingarna, och han flyger högre än alla andra. Ge honom arbete, och han blir en pålitligare arbetare än alla andra. Ge honom kultur, och han blir ett florentinskt universalgeni, som bankiren som gav bankirmiddagen, som själv har byggt

hela sitt hus i Toscana med alla dess finesser och därtill ett annat hus i Tyrolen för sommarbruk. Själv såg han ut som Alec Guinness i glasögon, och han lagade lika god mat som Gioacchino Rossini utan att för den skull vara lika fet som denne utan var snarare lika mager som Alec Guinness när denne ännu var okänd.

Om den palermitanska trafiken är följande märkvärdigheter att notera. För det första fungerar den inte alls. Ungefär 25% av alla stadens bilar är ordentligt tillbucklade men kör ändå. När ett trafikljus växlar från rött till grönt har alla väntande redan börjat köra och satt gasen i botten innan ljuset hunnit bli gult. Alla palermitaner kör alltid utan säkerhetsbälten och ägnar sig med förkärlek åt sporten att accelerera så länge i sträck som möjligt. En liten Fiat kan man skaffa sig för 500 kronor och använda utan körkort tills bilen stupar. Det gör alla Palermos bilar förr eller senare varvid de överges och till exempel lämnas på en otillåten parkeringsplats, vilket medför att en bärgningsbil ofelbart kommer och för bort den till en okänd destination. Alla bilister tar ut sin bilradio ur bilen och tar den med sig in på varje krog, cafeteria, restaurang eller frisersalong som de besöker med bilen och håller den helst under armen samtidigt som de dricker kaffe, låter sig friseras eller tar sig ett glas. Staden har en tunnelbana som dock är periferisk och än så länge endast omfattar fyra stationer. På en buss kan man få bli väntande i 40 minuter eller mera. Vanligen går det fortare att gå än att vare sig ta bil eller buss, men även trottoarerna är proppfulla av människor som går i vägen för varandra, och dessutom är trottoarerna smala och vanligen blockerade av slarvigt och felaktigt parkerade bilar. Varje parkerad bil i Palermo hindrar i allmänhet fyra andra bilar från att komma ut. Om man vill slippa både den ständigt blockerade biltrafiken och de ständigt blockerade trottoarerna, så finns det faktiskt bara en enda lösning, som gör att man kommer framåt trots allt, och det är att vandra i rännstenen, vilket är en häpnadsväckande effektiv lösning på alla trafikproblem.

Utfärder företogs till Monreale, Agrigento, Giardinello och Segesta. Söndagsutflykten till Giardinello blev kanske hela resans höjdpunkt. Vädret var sommarvarmt och vackert, man var tvungen att ta av sig barfota, och ute i detta alldeles genuina pastorallandskap (i närheten av "banditen" Giulianos hemtrakter och kyrkogård) begicks en rustik söndagsfest med festmiddag hela dagen med 24 deltagare från två olika släkter utom jag och min värd. Barnen var i majoritet. Det förekom även gäss, kalkoner, höns, grisar och andra djur, och mot kvällen visades i den sicilianska televisionen andra delen av den mycket spännande, exotiska och romantiska serien "Den svarta djungelns mysterier" med handlingen förlagd i Indien och med (naturligtvis) förbjuden kärlek som tema. Allting var perfekt, våren hade inte kunnat vara vackrare, den omfattande familjeharmonin var fulländad, ingenting fattades, och landskapet med sina höga berg och djupa dalar med utsikt från banditen Giulianos näste ut mot Castellammaregolven hade inte kunnat vara mera rövarromantisk. Och givetvis stod mandelträden i sin fullaste blom, medan barnen lekte, damerna gjorde riktig *pasta asciutta alla natura*, herrarna lekte med barnen eller filosoferade och fåglarna sjöng.

Utflykten till Segesta blev mindre angenäm men desto mera intressant. Det var de hårt trängda invånarna i dåvarande Egesta som år 415 före Kristus bönföll athenarna om hjälp, varvid athenarna såg sig nödsakade till att utrusta den sicilianska expeditionen och därmed expediera sin egen undergång medan Syrakusa och Sicilien i stället blev världens maktcentrum. Segesta spelade en viktig roll i historien ända tills vandalerna fullkomligt förstörde staden. Kvar på dessa avlägsna blåsiga kullar ovanför Castellammare finns världens kanske vackraste grekiska tempel (från 400-talet) som aldrig blev fullbordat men som kanske är helare än någon liknande ruin, samt en fullständig amfiteater. Endast ett tåg om dagen går till Segesta, och endast ett tåg om dagen leder därifrån. Mellan dessa båda tåg har man en dryg timme på sig till att springa upp till Segestas båda berg med templet och amfiteatern. Stationen är fullständigt övergiven, alla fönster är krossade, någon har anlagt eld i toaletten (troligen

för att värma sig), och endast en enda levande människa kunde påträffas i hela Segesta. Han högg ved utanför stationen och var tydligen denna stations enda tjänsteman: stins, signalman, växlare och (i väntan på dagens två enda tåg klockan 12 och klockan 13) vedhuggare.

Att befinna sig alldeles ensam i detta det vackraste grekiska tempel jag har påträffat ingav mig dock känslan av att ha träffat på Siciliens hjärta. Det var här som den athenska expeditionen och den sicilianska historien fick sitt avgörande initiativ, och efter 2470 år står fortfarande det aldrig fullbordade Segestatemplet kvar lika rent och lugnt inväntande sin framtid som om dess kolonner fortfarande var färska och lika optimistiskt inväntande sin framtid och fullbordan som när Sicilien blev framtidslandet nummer ett efter fenikiernas definitiva nederlag samma dag år 480 som slaget vid Salamis stod. Som ett monument över Siciliens obegränsade resurser och fantastiska rikedom och samtidigt över dess enastående eviga oförmåga att realisera sig själv vittnar detta tempel i sin eviga intakthet och ofullbordan om något mycket sällsamt, som kanske kan beskrivas som den eviga lyckliga barndomen.

Att Sicilien tillhör dess barn är en ofrånkomlighet. Under de tre karnevalsdagarna såg jag bara barn utklädda till prinsessor, markiser, baroner, clown, féer och allt vad som finns i sagornas värld medan de vuxna pliktskyldigast ledde dem vid handen. Dock finns även den andra sidan. Av en god vän fick jag i present en karnevalsdräkt som föreställde Döden: ett benrangel på en svart silkespyjamas. Givaren rådde mig att ha den på mig när jag någon gång skulle gå i brudsäng med min tillkommande. Jag skulle häpna inför utstyrelsens effektivitet, menade hon. Min tanke blev dock att hellre aldrig gifta mig än att utsätta en eventuell brud för någonting sådant.

Att döden ständigt är närvarande i den sicilianska mentaliteten är alltså ofrånkomligt till och med i bröllopssammanhang, och döden i Siciliens historia börjar kanske redan med Odysseus' påträffande av dödsriket just i dessa nejder. Capuccinernas katakomber i södra Palermo, där åtta tusen lik står och trängs fullt påklädda och dåligt mumifierade (med några undantag), och där jungfrurna i döden fått brudkronor som en extra välsignelse om dock en något sen sådan, är den kanske mest uppseendeväckande historiska illustrationen till detta faktum.

Även det världsberömda sicilianska våldet kom till något uttryck i min närvaro. Resans mest hetsiga politiska debatt utspann sig mellan min väninna och hennes mor. Modern var emot allt vad våld heter och följaktligen även emot kriget vid Persiska Viken. Dottern såg det dock som en nödvändighet att "*ammazzare gli tutti*", att konsekvent ta livet av herr Hussein och alla som stod på hans sida, emedan de alla var hopplösa fanatiker, som bara skulle fortsätta kriga mot hela världen så länge de skulle få leva. Därför var det enligt denna idealiska tvåbarnsmothers mening bara att ta livet av dem alla utan något snack om saken, och i bedömandet av det reella läget i Kuwait var jag tyvärr tvungen att ge henne rätt, fastän jag inte ens är någon extra hetblodig sicilianare.

Resan från Palermo till Brindisi blev inte oäventyrlig. Då tågförbindelserna mellan dessa båda städer var de sämsta tänkbara (med tre tågbyten i Villa San Giovanni, Reggio di Calabria och Taranto) och nödvändiggjorde en sittande resa på 18 timmar (inklusive två timmars väntande i Villa San Giovanni mitt i natten och två timmars väntande i Reggio di Calabria mitt i natten) låg alla möjligheter öppna för alla tänkbara umbäranden. Det mest märkvärdiga som hände var dock den häpnadsväckande upplevelsen att få vakna upp i ett kolmörkt tåg mitt i natten, som låg utväxlat på ett sidospår långt borta från all ära och redlighet fjärran från alla stationer, och finna, att man befann sig fullständigt ensam på detta övergivna tåg och att varken geografisk eller tidsmässig orientering fanns att tillgå. Det var bara att plocka med sig allt sitt bagage, bege sig ut mitt i nattmörkret och styra stegen mot närmaste ljuskälla, som

visade sig vara en station, efter att man klättrat över sju olika tågspår och inte lyckats bli kvar på ett enda.

Den värsta överraskningen väntade dock i Brindisi. Tre dagar försenad skulle man äntligen få komma till Grekland, men det fanns ingen båt. Passagerartrafiken var inställd på grund av brist på turism till följd av kriget. Nästa båt skulle gå efter 30 timmar, och i Brindisi fanns det inte något vandrarhem. Man kan slösa bort 30 timmar på bättre ställen än Brindisi.

I stället för att förlora dessa 30 timmar togs tåget till Verona, där släkten väntade. Redan i Bari började marken bli vit, och redan i Rimini hopade sig snödrivorna och vittnade om den bittra och hårda verklighet som nio tiondelar av Europa för närvarande gick igenom: mitt Sicilien hade kanske varit den enda oasen.

Italien förefaller att vara ett lyckligt land, men vad döljer sig egentligen bakom de ytliga och perfekta kulisserna? Förvisso är den katolska äktenskapsmoralen den högsta i världen i dess konsekventa tillåtelse av endast ett äktenskap för båda parter så länge båda parterna lever, men hur många äkta par i Italien är egentligen lyckliga? Hur många lyckliga äktenskap har jag hittills sett under min resa? Inte ett enda. Min svenske vän i Paris är visserligen nygift, och med sin hustru ser han fram emot en normal familjetillvaro, men hustrun verkade föga lycklig genom sitt allvar, sin oåtkomlighet och sin nästan förskrämda skygghet. Ändå måste man önska dem allt tänkbart gott så länge något sådant är möjligt. Min värd i Grasse hade varit gift i många år och därigenom förlorat musiken och sedan sin enda son och till sist sin hustru. *Nu* var han lycklig. Förhållandet inom min palermitanska värdfamilj var mycket märkligt och komplicerat. Familjeöverhuvudet var något av en slusk och en tölp ungefär som pappa Karamasov. Han var aldrig hemma, han kom sent hem på kvällarna, antagligen arbetade han inte, och så hade det varit i 40 år, medan hans desillusionerade fru fött honom fyra barn och ensam fått skapa hemmet. Så hade min värd uppenbarat sig och blivit en kär vän till familjen. I år hade han levat med familjen i 30 år som allt det som fadern inte var: den som gav kärlek åt barnen, den som försörjde familjen, den som blev hela familjens trygghet, osv., en gåtfull ungtkarl, bankir och perfektionist och kanske något av ett helgon. Han tog hand om alla medan man aldrig fick veta något om honom, en fullständigt självutplånande och idealisk familjevän, helt neutral och nästan opersonlig men underbar och den resignerade moderns enda moraliska stöd, varmt älskad av alla de fyra barnen och i synnerhet av barnbarnen - en lycklig familj, förvisso, men inte utan ett 40-årigt olyckligt äktenskap.

Så har vi mina kära släktingar i Verona. Även här är fasaderna idealiska och vattentäta men inte utan avgrunder bakom sig. Min värd, maken till min fars kusin, en framstående professor och humanist, intresserad av allt mänskligt och kunnig om det mesta i den vägen, med två barn, av vilka sonen var en idealisk och framstående ingenjör med fyra barn, en grann pojke, som dock fadern aldrig egentligen haft någon kontakt med, och en yngre dotter, som alltjämt bodde hemma, som, hur duktig och arbetsam hon än var, hopplöst led av epilepsi. Till dotterns sjukdom och till frånvaron av kontakt med sonen kom äktenskapet med en visserligen god dam som dock var på ljusårs avstånd från sin make intellektuellt. Hur de en gång hade blivit gifta kan man undra. Nu var de båda omkring 65-70, och hans livslånga tålmod med hennes brist på intelligens började tydligt lida mot sitt slut: han röt åt henne dagligen. Ack, alla dessa förvirlade, plågsamma, okorrigerbara och hopplöst tragiska äktenskap!

(Obs! Om denna bok någonsin översätts måste detta stycke uteslutas.)

Efter Verona följde den värsta tänkbara 40-timmars mardrömsresa till Athen. I hela Jugoslavien låg snön en meter djup eller mera, och vagnen från Trieste till Ljubljana saknade funktionerande värme. Under dygnet genom Jugoslavien var trängseln i kupén inte alltför förskräcklig, men den sista natten från Thessaloniki till Athen var trängseln i

kupén verkligen alltför förskräcklig. Emellertid låg marken bar i Thessaloniki, och i Athen väntade våren med ett utomordentligt hjärtligt och varmt uppvaknande och välkomnande. Fastän det ännu blåste kallt och var mulet under onsdagen tvingades man stundom transpirera våldsamt, men på torsdagen var sommaren redan så fullkomlig som den kan bli på nordiska breddgrader. Än en gång visade sig Athen vara som en moder bland alla Europas städer.

Än en gång blev man även välkomnad i det underbara finlandssvenska hemmet längre söderut vid havet mitt emot Salamis, där middag och bastu och en skön säng väntade utom hjärtligt sällskap. Detta finlandssvenska-internationalistiska hem är från golv till tak i två våningar fyllt med böcker, och det är svårt att föreställa sig en mera idealisk familj än denna lyckliga samling bok-, konst- och kulturälskare, där både föräldrarna och de båda barnen har i stort sett samma konstruktiva bildningsideal. Tyvärr måste jag avstå från den fullkomliga fulländningen i form av riktig bastu i detta hem då nöden tvingade mig i förtid tillbaka till staden: min biljetlucka stängde klockan ett, och jag hann fram till den fem minuter före. Den hade då redan stängt, men genom vänlig övertalning kan man få greker till att ställa upp på vad som helst, och jag fick min eftertraktade liggvagnsplats under två nätter från Athen till München, en återresa från Athen på ytterligare 40 timmar. Ingenting är dock mera hälsosamt än strapatser, och för ett hur kort besök i Athen som helst är alla tänkbara strapatser värda att gå igenom, då resultatet ändå måste sluta på plus och läka alla tänkbara sår. Ett besök i Athen är den mest effektiva moraliska och andliga vitamininjektion jag vet och dessutom den säkraste. Det är ett närmast ofelbart recept, och man kan leva på det länge efteråt.

Ytterligare några karakteristiska kännemärken på tåglivet i Jugoslavien: i inget land har jag upplevat åsynen av levande råttor på tåget utom i Jugoslavien. Hur de kan komma ombord är ett mysterium, men de lär nog ha skäl att trivas och förkovra sig när de väl är ombord, ty jugoslaviska tåg är de mest söliga i Europa, fastän Jugoslavien är det enda land där tågstäderskorna går omkring och sopar och städar medan tåget är i full gång. - Om man får ett sugrör till det jugoslaviska kaffet och ställer detta i kaffet, så får man uppleva magin i hur sugröret faktiskt står upprätt där man ställt det utan att vidröra kanterna, som om kaffet plötsligt stelnat. Det har dock icke stelnat, och man kan flytta omkring sugröret och lämna det stående upprätt mitt i kaffet hur man vill utan att det någonsin självmant faller mot kanterna. Fenomenet verkar ägnat att uppfordra ens fantasi i riktning spekulationer i jugoslaviskt kaffes fantastiska molekylära beskaffenhet. - Den jugoslaviska restaurangvagnens tandpetare är handtäljda och vässade i båda ändor och inte ens med pennvässare. - Värst av alla folk tycks alltid greker råka ut i Jugoslavien, som om dessa var de enda som jugoslaverna direkt vågar sig på. Följande skräckberättelser fick jag höra från min mycket erfarne grekiske reskamrat, som var kock med taverna i Tyskland och i Grekland, vilka han ständigt pendlat mellan under ett stort antal år.

Ett grekiskt par bilade genom Jugoslavien i sin bil och sov i bilen utan att utnyttja något hotell, av rädsla för att bilen kunde bli stulen, en logisk rädsla, enär bilar stjäls i Jugoslavien. En morgon vaknade de upp i bilen, som var kvar, men något var fel: motorn lyckades inte få bilen att rubba sig en tum. När de trädde ut ur bilen fann de att landets lokala människor under natten hade skruvat loss och tagit med sig bilens samtliga fyra hjul. - Vid ett annat tillfälle reste två greker med sin gamla mor omkring i sin bil, och de hade inte bättre tur än att modern stilla råkade avsomna för evigt mitt under resan i bilen mitt i Jugoslavien. Vad skulle de ta sig till? De visste, att om de bad landets myndigheter om hjälp, så var det oundvikligt att de skulle få trubbel med landets myndigheter, ty sådana var landets myndigheter. Därför valde de att ta risken att bila hem till Grekland med sin döda mor i bilen. Vid ett tillfälle lämnade de bilen för att ta igen sig i en taverna och lät då modern naturligtvis av hjärtans lust sova kvar ostört i

bilen. När de kom tillbaka till bilen var bilen borta. De anmälde saken, men varken den stulna bilen eller moderns lik i densamma kunde någonsin återfinnas eller spåras. Man må försöka föreställa sig biltjuvarnas nunor och reaktioner när de väl kom under fund med att bilen de hade stulit medförde en okänd gammal kvinnas lik. Kanske försvann tjuvarna med bilen och med liket ut någonstans i tomma intet. Det lär i så fall ingen någonsin få veta.

En vemodig utflykt gjordes till förutvarande Östtyskland. Med obeskrivliga och blandade känslor upplevde man ställen som Eisenach, Bachs födelsestad, Erfurt, där Goethe umgicks med Napoleon, och Weimar, ett centrum för både Bachs, Goethes, Liszts och Weimarrepublikens verksamheter i ett nu mycket avlägset förflutet. Östtyskland och Västtyskland är nu ett land, men det råder fortfarande himmelsvida skillnader mellan dem. Att resa in i Östtyskland idag är som att resa tillbaka till 50- och 40-talet. På sina håll står gatunamn och skyltar ännu med frakturskrift och gotiska bokstäver, och det är som om det andra världskriget hade slutat igår. Allt är nedgången och ruffigt, och människorna är skygga och förteguna, i synnerhet ungdomarna, som vant sig vid och accepterat att växa upp i DDR och som nu plötsligt inte längre har något DDR. Jag reste till Naumburg för att äntligen besvara en inbjudan till denna stad från en kördeltagare, som en gång gästade Göteborg med sin Naumburgska kyrkokör. Hon hade lämnat mig en adress och insisterat på att jag skulle besöka henne i Naumburg. Adressen inbegrep ingen telefonnummer, så jag hade bara att söka upp adressen. Efter en dryg promenad omkring i hela staden med samtligt bagage på ryggen och i händerna påträffades adressen. Adressen visade sig vara en skola. Det var sent på eftermiddagen, alla barn hade gått hem, och skolan var stängd. Ingen öppnade när jag ringde på. Sanningen stod klar för mig i hela sin patetiska och gripande verklighet. Hon hade givit mig adressen till sin arbetsplats, emedan hon aldrig kunde vara säker på att få behålla sin bostad. Och hon hade aldrig vågat avslöja att hon inte vågade avslöja sin bostadsadress. Jag fann hennes arbetsplats men hade inga möjligheter att finna henne.

Gatorna var smutsiga och slaskiga av smältande snö, husen var gråa och förfallna och delvis övergivna, några pruttande Trabantbilar puttrade omkring som trasiga fläktar och utgjorde merparten av stadens trafik, och man fick ett överväldigande perspektiv på Tysklands situation och en lika stor beundran för tyskarna. Efter kriget låg hela Tyskland i ruiner, västtyskarna bet ihop tänderna och byggde upp en ny industri med blod, svett och tårar, medan östtyskarna drunknade i sin egen sorg och resignation, tills den dagen kom då Västtyskland adopterade Östtyskland. För den förtjänst som västtyskarna gjort sig av sitt hårda arbete efter kriget har de nu efter 45 år lyckats köpa Östtyskland och därmed inte sparat på något. Man måste med rätta anse detta berömligt.

Ändå var Östtyskland med sin förfallenhet, sin hopplösa efterblivenhet och otidsenlighet och sin fattigdom vida att föredra framför Västtyskland med sin amerikanism. Med amerikanskt kapital byggdes Västtyskland upp efter kriget som ett europeiskt Amerika med skyskrapor, hamburgerbarer, betong och asfalt, medan allt som var tyskt begravdes levande eller glömdes bort. Följaktligen är Västtyskland föga tyskt, medan det tyska lever kvar i Östtyskland. Nu ser man även där amerikanska discotek, amerikanska våldsleksaker, i Bachs och Händels gamla städer hör man amerikansk discomusik med stressrytmer och hesa vrål, och nu sprider sig snuskigt klotter överallt även i Östtyskland. Jag har aldrig någonsin varit en kommunist, men det som jag fann av Östtyskland med allt dess elände fann jag mera värt att älska än det totalt amerikaniserade Västtysklands groteska fasadvärld av tomhet, där historien begravts levande utan att allt det positiva därav givits någon plats eller chans till att få vara kvar.

Att inte finna den eftersökta personen i Östtyskland var resans andra missräkning och motgång. Den första var av mera prekärt slag. På Sicilien i Agrigento under ett besök i tempeldalen mitt på dagen avslutades en kamerafilm. En ny rulle hades i

väskan, men olyckligtvis råkade den gamla filmen gå av just före den allra sista bilden. Den exponerade filmen kunde därmed inte vevas tillbaka och tas ut med mindre än att man öppnade kameran, och i Agrigentos tempeldal mitt under solen var det fem kilometer till närmaste mörkrum, jag hade bara sett och fotograferat två av de fem templen, och mitt tåg skulle gå om en timme. Den exponerade filmen var full av ovärderliga bilder från Chartres, Rivieran, Loire, Rom och hela Sicilien. En nödlösning måste till varje pris finnas.

I tempeldalen fanns det även en utgrävd antik begravningsplats. Jag letade mig fram till den djupaste och mörkaste hålan i dessa gravgångar, men även här var det omöjligt att eliminera allt dagsljus. Här kunde jag dock dra ut den exponerade filmen och sätta in en ny, och det var bara att hoppas att den gamla filmen skulle bli så litet skadad som möjligt. När operationen var avslutad upptäcktes det att någon hade varit på samma mörka plats tidigare: begagnade dasspapper skvallrade om en annans prekära belägenhet, och jag stod mitt i skiten. Men jag hade en ny film, och den gamla var kanske räddad.

Naturligtvis var det även en missräkning att det inte fanns någon färja till Grekland när man kom fram till Brindisi, denna oväntade kalldusch spräckte definitivt hela reseprogrammet och medförde ohjälpligt de båda maratontågresaerna genom Jugoslavien, 40 timmar från Verona till Athen och 70 timmar från Athen (via Naumburg) till Danmark (inklusive en skräcknatt i stationsväntsalen i Kassel med amerikansk disco och fylleslagsmål mellan träbenta krigsinvaliderna och andra socialfall som uppfriskande uppvakningsmoment i mycket korta skymtar till sömnstunder,) men ändå måste denna resa betraktas som min mest lyckosamma Europarundresa hittills. Den viktigaste erfarenheten av denna resa är dock att en månad inte räcker till. Att besöka vänner på olika håll i Europa med en månad som tidsbegränsning är att resa under ständig stress, som om man var jagad. Det är omöjligt att undvika oförutsedda streck i räkningen i form av kallduschartade drastiska överraskningar som måste försena en betydligt, och även om man hinner uppleva mycket under en månad i Europa, så är allt det som man hinner gå miste om p.g.a. tidsbrist oändligt mycket mera.

Av alla resans minnesvärda original torde några förtjäna någon dokumentation. På Sicilien reste det omkring en tysk Messiasfigur i Jesuskläder med en liknande dam i sällskap. Han talade med alla passagerare och inledde varje konversation med ett halleluja. Många hade roligt åt denne excentriske tysk, men när man väl talade med honom måste man ta honom på allvar och respektera honom för att han i alla fall var seriös. Han betecknade Kuwaitkrisen som en nödvändig reningsprocess för den politiska världen. Tyvärr kunde jag inte dela hans mening, då jag ansåg att snarare mera smuts och miljöproblem för att inte tala om alla mänskliga problem måste bli ett resultat av denna kris initierad av en enda storhetsvansinnig bedragare än någon rening.

Min åsikt delades till fullo av en liten förskrämd tysk i Athen som gick till den extrema motsatsen: han hade tillbringat årtal i arabiska länder och ansåg amerikanerna vara ett huliganfolk, som för all framtid systematiskt höll på med att förstöra alla relationer mellan I-världen och den tredje världen och framför allt alla dess muslimer. "De förstör hela världen för dessa människor! Aldrig mer kan västeuropéer visa sig i islamska länder! Det är slut med tredje världens gästfrihet för alltid! Amerikanerna får hela Asien att hata och förakta oss! *America has ruined everything!*" Hans anklagelser och förtvivlan över Amerika var utan gränser, medan han dock inte kunde ta S. Hussein i försvar.

Som medpassagerare på tåget till Palermo hade jag en mycket intensiv *maresciallo* i italienska armén. Även han ansåg att kriget kunde ha undvikits och borde ha undvikits till varje pris.

En ljuv engelska stötte jag på i Palermos katedral, varpå jag blev hennes guide i denna historiemättade kyrka. Tre dagar senare fann jag samma dam bland templen i Agrigento, varpå min guidning återupptogs. Hon hade sedan vänner som väntade på henne, och vi skildes utan att vi ens hade utbytt våra namn, men hon var mycket tacksam för min guidning.

Åter till det aktuella kriget. Dess kanske mest häpnadsväckande fenomen är väl att ingen lyckats eller ens försökt knäppa den världslivsfarliga krigsgalningen S. Hussein. För att komma åt en enda man har man betalat miljarder, mobiliserat miljoner, satsat arméer och offrat tusentals mänskoliv i stället för att gå rakt på sak och eliminera den ende ytterst ansvarige. Man har med den yttersta tekniska precision lyckats bomba sönder hela Irak, men man har inte kunnat göra någonting åt en enda mänska och hans vilja. Detta faktum om något är ett vittne om all världens tekniska perfektions totala värdelöshet, fullständiga otillräcklighet och groteska fåfänga när det gäller fundamentalt mänskliga frågor.

26.1 - 24.2.1991